

МЕТОДОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У роботі розглянуто сутність фінансового потенціалу регіону, методологія визначення і оцінки, шляхи нарощування. Висвітлено, що в умовах посилення глобалізаційних процесів та фінансової нестабільності зростає значимість регіонів. Роль регіональних фінансів посилюється, а сфера їх застосування розширюється. Зауважено, що питання нарощення фінансових можливостей регіону та підвищення ефективності використання наявних ресурсів набувають особливої ваги.

Виступаючи головним інструментом реалізації регіональної соціально-економічної політики, фінанси регіону покликані сприяти розвитку виробництва, росту зайнятості населення, залученню інвестицій в економіку тощо. Особливої гостроти набувають питання побудови таких фінансових відносин, котрі б дозволяли формувати та використовувати фінансовий потенціал регіону з максимальним соціально-економічним ефектом. Дана проблема має як теоретичний так і практичний характер. Слід зазначити, що для забезпечення економічної стабільності в регіоні важливе значення має порядок формування фінансових ресурсів та контроль за їх використанням. Соціально-економічний розвиток регіонів значною мірою залежить від величини та ефективності використання наявного на даній території фінансового потенціалу. Саме тому проблеми формування фінансового потенціалу регіону досить актуальні.

Методологічні та практичні аспекти фінансового потенціалу регіону свідчать, що проблеми регіональних фінансів є предметом пошуку багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Територіальне розміщення фінансових ресурсів та взаємозв'язок цього процесу із формуванням фінансового потенціалу регіонів вивчають З.В. Герасимчук, Л.О. Петкова, С.С. Шумська, В.П. Ходаківська; вплив податкової політики на формування фінансового потенціалу регіону окреслили В.П. Вишневський, С.Д. Герчаківський, Т.І. Єфименко, С.В. Каламбет, П.В. Мельник, Л.М. Шабліста; участь інститутів фінансового ринку в акумулюванні і регіональному перерозподілі фінансових ресурсів детально досліджують О.І. Барановський, С.В. Богачов, О.В. Дзюблюк, В.В. Корнеєв,

Б.Л. Луців, І.О. Лютий, С.В. Науменкова та ін.

Водночас доводиться констатувати, що на сьогоднішній день суті та особливостям регіональних фінансів приділяється значно менше уваги, ніж проблемам загальнодержавних фінансів, не сформовано чітких підходів до розуміння поняття «фінансовий потенціал регіону» та системи оціночних показників.

Мета статті полягає в тому, щоб показати що на сьогоднішній день перед регіональними органами влади стоїть важлива задача не тільки знайти джерела фінансового потенціалу, але і правильно ними розпорядитися на основі чітких пріоритетів та жорсткого контролю за ефективністю їх використання.

В сучасних умовах функціонування вітчизняної економіки особливого значення набуває регіональний фінансовий розвиток. Саме регіон та регіональні можливості і є додатковим ресурсом у боротьбі з негативними економічними явищами. В останні роки термін «фінансовий потенціал регіону» ввійшов у діловий обіг учених та практиків. Разом з тим, його зміст на сьогодні є досить неоднозначним. Одні дослідники схильні розглядати фінансовий потенціал регіону як «сукупність регіональних грошових фондів, структура та кількісна оцінка яких визначають особливості регіонального розподілу суспільного продукту та можливості внутрішнього фінансування всіх сфер діяльності в регіоні», інші отожднюють його з «податковим потенціалом»; обмежують бюджетом та децентралізованими фондами, що залишаються в розпорядженні підприємств та організацій; розуміють як особливу форму відображення економічного потенціалу території тощо[4; 6; 10].

Яна Гончарук,
к.е.н., ПВНЗ
«Буковинський
університет»
Інна Жук,
аспірантка
кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет імені
В. Гетьмана»

ТЕОРІЯ

Найбільш правильним і точним визначенням щодо суті фінансового потенціалу регіону на думку багатьох вчених і нашу, зокрема, є таке: фінансовий потенціал регіону (ФПР) – це сукупність фінансових ресурсів, які є в розпорядженні регіональних органів влади та використовуються з метою забезпечення соціально-економічного (поступального) розвитку регіону. ФПР визначається сукупністю джерел фінансових коштів, якими володіють регіональні органи влади, підприємства реального сектора економіки, фінансові структури, домогосподарства та зовнішні джерела таких коштів. Рівень кожного із зазначених джерел є різним, що пояснюється, як нам видається, їх різним ресурсним потенціалом, що в свою чергу зумовлено нерівномірністю територіального розміщення природних ресурсів, відмінностями в територіальному поділі праці та соціальному складі населення, різним рівнем розвитку продуктивних сил та ступенем використання економічного потенціалу, окрім того наявний фінансовий механізм стимулювання економічних процесів на регіональному рівні не повною мірою відповідає сучасним потребам розвитку економіки.

Фінансовий потенціал окремих регіонів – це складна структура в системі фінансового потенціалу країни, котра складається з потенціалу всіх підприємств, організацій та великих корпоративних структур, які здійснюють діяльність, пов'язану з отриманням прибутку та визначається його фінансовими ресурсами та фінансовою стійкістю.

Звернувшись до питання про системно-структурний зміст фінансового потенціалу регіону, можна вести мову про те, що його основу складають наступні взаємопов'язані та взаємодоповнюючі принципи [4]:

- принцип єдності (федеративності);
- принцип консолідованості фінансових ресурсів;
- принцип відносної самостійності фінансової системи;
- принцип системної пропорційності;
- принцип взаємодії та впливу «зовнішнього середовища»;
- принцип «донорства» та дотацій.

Перший принцип передбачає розгляд фінансового потенціалу регіону як сукупності фінансових потенціалів суб'єктів, котрі входять до нього. Зрозуміло, що єдність фінансового потенціалу регіону, перш за все, необхідно розглядати стосовно його бюджетної складової. Зокре-

ма, стаття 7 Бюджетного кодексу України [1] говорить про те, що єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності.

Оскільки фінансовий потенціал регіону включає не лише бюджетний потенціал, а системно структурується реальними фінансовими відносинами, можна говорити про консолідованість фінансових ресурсів в регіоні. Фінансовий потенціал як складна структурована та консолідована фінансова категорія включає бюджетні ресурси, податковий потенціал, фінансові потенціали підприємств, установ та організацій, потенціали фондового ринку, банківської системи та домашніх господарств. Формами консолідації фінансових ресурсів регіону можуть виступати розрахункові індикатори, кількісні параметри фінансів регіону – з метою їх використання в аналітичних цілях; розробка соціально-економічних та прогнозних програм; загальна оцінка положення регіону в економічній та фінансовій системі країни; створення елементів регіонального індикативного плану та механізму регулювання; розроблення бюджету та перспективних фінансових планів.

Принцип відносної самостійності фінансової системи, тобто відношення до фінансового потенціалу регіону, як до відносно самостійної системи, повністю не відповідає дійсності. Питання про фінансову самостійність областей та регіонів України повністю не вирішене та не відповідає сучасним реаліям.

Стосовно принципу системної пропорційності, на регіональному рівні доцільною є поступова оптимізація його фінансових пропорцій відповідно до критеріїв економічного зростання, інноваційного та соціального розвитку.

В процесі збалансованості фінансових диспропорцій в регіоні необхідно враховувати й вплив зовнішніх факторів, оскільки вони впливають на розподіл ресурсів та ефективність їх використання. Взаємодія регіону з зовнішньою економічною та фінансовою сферами декларується бюджетно-податковим законодавством, згідно з яким формується Державний бюджет, де передбачені трансферти регіонам, визначається діяльність регіональних органів влади та управління.

Системно-структурний зміст фінансового потенціалу регіону залежить від його положення – «донор» він чи «реципієнт». Основним критерієм віднесення до тієї чи іншої групи є величина дотацій до їх бюджетів (надходження фінансових трансфертів) з Державного бюджету.

Традиційні інструменти регулювання економіки держави, що сформувалися у попередній період розвитку, не відповідають ринковим умовам господарювання та не дозволяють вирішити проблему якісно нових взаємовідносин між регіоном та державою. На нашу думку, необхідно застосовувати такі інструменти реалізації стратегії нарощення фінансового потенціалу, які б сприяли розвитку кожного регіону держави, усували прояви асиметрії у рівнях фінансового потенціалу регіонів, запобігали монополізму з боку окремих регіонів. Виважений вибір інструментів забезпечить розвиток пріоритетних видів економічної діяльності, дозволить підприємствам регіону вийти із важкого економічного становища та реалізувати стратегічні орієнтири розвитку.

Прогресивним інструментом реалізації фінансової стратегії нарощення потенціалу регіону є кластеризація. Кластерна модель дозволяє об'єднати в єдине ціле фінансові ресурси та спеціалізацію регіону і на цій основі досягти стратегічних орієнтирів розвитку.

Досвід зарубіжних країн світу свідчить, що регіональному розвитку у певній місцевості сприяють кластери. За визначенням американського вченого М. Портера, кластер – це поєднання підприємств і установ, для якого територіальна спільність його компонентів – додатковий чинник підвищення економічної ефективності за рахунок сталості взаємозв'язків, скорочення транспортних витрат, раціонального використання всіх видів місцевих ресурсів, створення умов для поєднання з територіальним плануванням й управлінням [3, с. 298].

Кластер може змінювати свою форму, оскільки одна конкурентоспроможна галузь породжує іншу. Створення кластерів прискорюватиме процеси в окремо взятих видах економічної діяльності регіону, що призводитиме до зростання інноваційної активності виробництва та підвищуватиме здатність національної економіки конкурувати на міжнародному ринку. Формування і розвиток регіональних кластерів дозволить наростити інноваційний фінансовий потенціал, оскільки географічно взаємопов'язані компанії певної галузі безпосередньо впливають на роз-

виток територіальних систем. Без інноваційних кластерів Україна не зможе диверсифікувати джерела наповнення державного бюджету та радикально знизити міжрегіональні диспропорції економічного розвитку [5, с.119]. На світовому ринку конкурують не держави або окремі компанії, а галузеві групи, що формуються на рівні регіонів у рамках відповідних кластерів [8, с.10].

Створення і розвиток кластерів формує нову модель економіки, яка характеризується високою конкурентоздатністю та інвестиційною привабливістю, що забезпечує нарощення фінансового потенціалу регіонів держави.

Варто зазначити, що безпосередня практична підтримка кластерної концепції розвитку повинна проявлятися не стільки в субсидуванні та пільговому оподаткуванні окремих видів економічної діяльності чи підприємств (державні цільові гарантії, зниження ставки податку на інноваційний прибуток, отриманий в результаті впровадження у виробництво прогресивних технологій), скільки в інфраструктурному забезпеченні, створенні дослідних розробок, впровадженні інноваційних стипендій, гарантіях на наукові програми, масштабному кредитуванні малого і середнього бізнесу [7, с.514].

Реалізація кластерної моделі як інструменту реалізації стратегії нарощення інноваційного потенціалу регіону забезпечить:

- збільшення інвестицій в економіку регіону та експорту;
- поєднання переваг гнучкості з економією масштабу;
- залучення ресурсів з неефективних видів економічної діяльності, специфічні природні ресурси стають доступнішими;
- підвищення конкурентоспроможності компаній регіону, розширення їх частки на ринку;
- зростання темпів інновацій;
- зменшення безробіття і збереження податкової бази тощо.

Виходячи із вище наведених міркувань, більшість регіонів України на сьогоднішній день не можна вважати самодостатніми, однак, на наше переконання, це не означає що в них відсутній фінансовий потенціал. Проблема полягає в об'єктивних підходах до його оцінки. Аналіз публікацій з проблем оцінки фінансового потенціалу засвідчив недостатність його розвитку, як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні.

ВИСНОВКИ

Важливою умовою економічного і соціального розвитку регіону є наявність в обігу необхідного і достатнього обсягу фінансових ресурсів. Згідно з існуючими підходами комплексна оцінка фінансового потенціалу регіону передбачає розробку зведеного балансу фінансових ресурсів. Однак, результати досліджень свідчать, що регіональна влада не завжди зацікавлена в достовірному відображенні наявних фінансових ресурсів, оскільки існує спокуса домогтися із центрального бюджету додаткових фінансових «вливань» (завдяки недосконалім бюджетній та податковій політиці).

Іншим важливим показником, що характеризує фінансовий потенціал регіону є ВРП, складовими якого є такі елементи вартості як чистий прибуток, змішані доходи, податок на імпорт і т.д. Цілком зрозуміло, що ті регіони, в яких у ВРП частка чистого прибутку є значною, володіють більшими ресурсами для фінансування економічного розвитку. Однак, як нам видається, оцінюючи ФПР при допомозі ВПР не зрозуміло: як оцінити результати тих видів діяльності, котрі напрямлені на виконання загальнонаціональних функцій (оборона, розвиток грошової системи і т.д.); як врахувати продукцію трансрегіональних та транснаціональних інституцій, діяльність яких виходить за рамки регіону.

На сьогоднішній день рівень фінансового потенціалу можна також оцінювати, використовуючи систему національних рахунків та на основі статистичних індикаторів окремих фінансових потоків. При такому підході виникають проблеми із співставністю окремих рахунків для певних регіонів.

Таким чином, на сьогоднішній день з метою ефективного управління фінансовими ресурсами регіону проблема якісної оцінки потенційних та реальних можливостей і надалі залишається актуальною, в українській економічній системі не вироблено єдиного підходу як до розуміння економічної суті «фінансового потенціалу регіону», так і до його оцінки, а тому дана проблема потребує додаткового вирішення.

Отже, успішний розвиток регіону у значній мірі залежить від використання його потенційних можливостей, які формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Ефективність використання фінансового потенціалу регіону визначає результативність його діяльності та потребує дотримання усіх зазначених принципів.

Активізація регіональної політики, на нашу думку, повинна призвести до збільшення об'ємів фінансової підтримки розвитку територій, більш широкого застосування програмно-цільового методу, застосування кластерної моделі, структуризації політичних, економічних, бюджетно-податкових відносин державного центру з окремими регіонами країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України // www.zakon.rada.gov.ua
2. Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: Монографія / З.В.Герасимчук, Л.Л.Ковальська. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 248 с.
3. Державне управління: плани і проекти економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. О.Ю.Кучеренка, І.В.Запатріної. - К.: ВІП, 2006. - 624с.
4. *Исаев Э.А.* Финансовый потенциал крупного экономического региона. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 206 с.
5. *Ковальська Л.Л.* Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення: Монографія / Л.Л.Ковальська. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 420 с.
6. *Корчагин Ю.А.* Региональная финансовая политика и экономика / Ю.А. Корчагин // Ростов н/Д.: Феникс, 2006. – 284 с.
7. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення: Монографія / Кол. авт.; за ред. д.е.н., проф. А. Ф. Мельник. – Тернопіль: економічна думка, 2003. – 608 с.
8. *Рябченко Ю.* Кластеры – как инструмент повышения конкурентоспособности региона / Ю.Рябченко // Регионы России – инвестиционная привлекательность и кредитоспособность: материалы круглого стола (Москва, 11 июля 2006 г.) – М.: Совет по национальной конкурентоспособности, 2006. – С. 5–21.
9. *Федулова Л.Л.* Інноваційна економіка: Підручник / Л. Л.Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.
10. *Черник Д.У., Дадашев А.З.* Финансы крупного города в условиях перехода к рыночным отношениям. – М.: 1993.